

Name : Atkia Altaf.

Batch : 63.

Subject : Punjabi

سوال نمبر 2: وارث شاہ دی پرنوں "پنجاب دا انسا نیکلو پیڈیا"
 کسوں آکھیا جاندا اے ویروا کو۔
 (1) تعارف :-

وارث شاہ پنجاب دا عظیم تر لافانی شاعر اے۔

آپ دی تلخی "سیر" دا شمار ادیبانِ عالم وچ کیتا جاندا اے پنجاب

۴ وارث شاہ سخن دا وارث بننے کون انہاں نوں

حرف اوہدے تے اُنٹل دھرنی ناپس قدر آساں نوں

(میاں محمد بخش ۲)

پنجاب دے دوجے شاعران (صوفی) وانگ بدتمتی نال وارث شاہ دی

زندگی دے حالات و واقعات بارے وی کوئی مختصر جانکاری نہیں ملدی۔

1.1 وارث شاہ دی پیدائش و وفات :-

وارث شاہ دی پیدائش و وفات تے دیگر حالات دا اچھ پتہ نہیں۔

آپ دا اک مہرہ 21 :-

۴ وارث شاہ و سنیک چندپارٹے دا تے شاعر محذوم قصور دا اے۔

اس مہرے کوں ایہ پتہ لگدا اے کہ وارث شاہ چندپالہ پٹرخاں ضلع

پٹیو پورے دا رہن والا سی تے اوہناں قصور دے حافظ محذوم غلام

مہرئی قصوری کولوں ^{تعلیم} حاصل کیتی سی۔ وارث شاہ پوراں دی

تاریخ پیدائش 1722ء دسی جائی اے پر ڈاکٹر عصمت اللہ زاید

پوراں نے آپ دے دادے سید گل محمد دی تحریر کوں ثابت کیتی

اے کہ وارث شاہ دی پیدائش 1120ھ / 1121ھ مطابق

1707ء نوں ہوئی سی۔

Give the main heading first and relate your arguments to the qs statement

Date _____

Day M T W T F S

1.2 وارث شاہ دی تعلیم کے روحانیات :-

آپ نے عذریٰ تعلیم اپنے بندوں میں حاصل کئی نے اعلیٰ تعلیم لی قصور گئے۔ دینی تعلیم حاصل کرنے فکروں: پاکستان حضرت بابا فریدؒ کے دربار پہنچنے کے روحانی فیض حاصل کیا۔

1.3 قصہ میر دی تخلیق

وارث شاہ روحانی فیض حاصل کرنے کو واپس آئے مگر کھلے پائس نالی پند ضلع پاکستان قیام کیا۔ مسعود امام نے ایسا لاقافی قصہ "میر" تخلیق کیا۔ وارث شاہ نے ایسے قصہ جسے قصہ صورت دھنگے نال بیان اے کہ نہ صرف قصہ میر سگوں وارث شاہ ہے بلکہ میری دنیا تاہیں امر ہو گئے۔ کس نقاد نے آکھیا سی کہ:

"وارث شاہ نے میردا قصہ لکھ کے ہر نوں رانجھ کولوں کھوڑ پیا اے۔ ہن پر کوئی میر رانجھادی بجائے میر وارث شاہ آکھدا اے۔"

(2) وارث شاہ دی میر

وارث شاہ پنجاب دا عظیم لاقافی شاعر اے اوہدی کھلی "میر" دا شمار دنیا دے وڈے ادب وچ ہوندا اے اس کول علاوہ وارث شاہ دی کھلی میر نوں "دیوان پنجاب" "انسا ٹیکلو پیڈیا آف پنجاب" وی آکھیا جانا اے۔ میر وارث شاہ نوں "میر انجیر آف پنجاب" کہیا وی ولکے سیر ہوے گا۔ کولوں 2 وارث شاہ نے اپنے پورے عیدے عید دی تاریخ نوں اپنے اس ایلا شاعر وچ ہمیشہ لئی محفوظ کر دتا اے۔

(3) "میر" انسا ٹیکلو پیڈیا آف پنجاب :-

انسا ٹیکلو پیڈیا آف پنجاب میر پر پاکستان نوں کہندے ہن جسدے وچ کسے ملک یا خاص تہذیب و تمدن بارے میر طرح

دی جانفاری توں اجڑی تہر تہر نال کرہ کرے محفوظ کیتا گیا سوئے
 وارث شاہ نے پنجاب دی تہذیب و ثقافت کے تمدن توں پریر حوائے
 نال "پیر" وج بیان کرے ہمیشہ لئی محفوظ کر دتا اے۔ حسن شاید پیر
 وارث شاہ جاب کے کورے دریا

"ب نہ کرے بے کہے پنجاب اپنی پر شکل تو ا دیوے
 پیر" پیر" پنج دیوے تے "پیر" دی توہ بہو کے پنجاب دی پر
 شکل او سے روپ وج اُساری جاسکدی اے جیڑا روپ
 پنجاب دا اہل روپ اے۔"

کے شک "پیر" اک اجسی یونٹ تخلیق اے پئی ایہ جیوں تیکر زندہ
 دیوے گئے اودوں نال (شاہ) ماں لولی ہے دہس پنجاب اپنی پوری آن بان
 کے شان نال سید اکبر دے پیر نا جاگدا ہے عوصان مان دار سوے گا
 "پیر" وارث شاہ دی تخلص اے 17 / 204 / 6 وج 258
 سال مکمل سوئے پیر ایہدی شیرت ہے مشہوری وج کوئی فرق نہیں
 پیا۔ ایہیاں کئی وھیاریں ہن جہناں وھیوں کچھ بیان ہن

(۶) "پیر" وارث شاہ دی باقی قصیاں وج اچھپتے:-

۱.۱: قصہ "پیر" دے شاعراں:- وارث شاہ پیر دا قصہ لکھن والا پہلا شاعر

نہیں۔ سن تیکر سنی شاعر ایہ قصہ نظم کر چکے ہن پر وارث شاہ اپنے
 منفرد انداز بیان یاںوں وج وی س نالوں نمایاں اے۔ وارث شاہ
 تو پہلے پیر دا قصہ لکھن والے کچھ ام شاعراں دے ناں و مودردا کی دھور
 کھتری، احمد محمد، حیران اعوان نے حافظ شاہ جہان مہمل ہن پر
 فروری وارث شاہ دا ای قصہ کیوں مشہور ہویا؟

۱.۲: وارث شاہ تے "پیر":-

وارث شاہ نے پاراں دوستان دی

فرمائش ہے پیر دا قصہ لکھیا۔ وارث شاہ "پیر" وج اکھرا اے۔

یاراں اساں نوں کن سوال کیتا، عشق پر داٹواں بنا پئے جی
 ایس پریم دی بھوک دا سبھ قہم، جیہ سوہنی نال سنا پئے جی
 نال عجب بہار دے شہرکے، رانجھ پر دا میل بلا پئے جی
 یاراں نال مجالساں وچ بہتے، مزا پر دے عشق دا پاپے جی

بلا شبہ وارث شاہ قین شاری وچ ہنر معمولی شہرت رکھدا بیوی لگا
 تدرای اوہیے دوستاں نے اوہنوں قہم لکھن دی فرمائش کیتی۔ وارث شاہ
 نے ایہ قہم لکھ کے تہ ہر طرف پر توں املا سائیکار بنا دتا سکوں آپ وی
 امیدی پرولوں رہندی دنیا تکر امر ہو گیا۔

4.3 وارث شاہ دی پرری مقبولیت :-

وارث شاہ قین اپنے لکھ قہم کے مان سی کہوں
 2 اوہنے قہم ای منس لکھیا سٹوں یورے یار دی تاریخ توں قہم دا اوہیے
 وچ بیان کیتا۔ ایس قہم دا انتخاب وارث شاہ نے لوکاں دی دلچسپی
 کے عوامی مقبولیت پاروں کہہ سکتاں۔ اوہیاریاں گلاں زبان زردیام
 یوگان چہڑیاں بلا شبہ آج وی ہر اک دی زبان آتے ہن۔
 وارث شاہ نے آپ اپنی شاعری توں نر مہتر شاعری کے ڈر
 شہوار موتیاں دی لڑی تک لکھ تا اے جنوں ہر صحن، سن مگروں
 لوکی تہ صرف قوشی حاصل کر دے سٹوں اہلکار یوں ہدی دے پناہی لکھ
 یار وی جانٹاری ماہل کرد ہن۔

ختم رب دے کرم دے ال ہوئی فرمائش پیارڈے یار دی سی

ایسا شعر کیتا پر مہتر موزوں چھیاں موتیاں لڑی شہوار دی سی

جو کوئے پڑھے سو بہت خورسند ہووے وارہ واسو خلق پکار دی سی

5 قہم پر دامڑھ :-

وارث شاہ نے اپنے قہم دامڑھ راوج دے مطابق رب تعالیٰ دی

حمد و ثناء، رسول مقبول، عنایت، بران پر کے عوج بابا فرید توں بچیا

اے دنیگی پالوں دو دو مہرے مہلا حمد کرو۔ جگر پاری تعالیٰ دی تھی وکھو

۶۔ اڈل محمد خدا دا ورد کیجئے، عشق کیتا سوجب داملول میاں
پیلوں آپ ہی رت نے عشق کیتا، معشوق پے بی رسول میاں

۶۔ پنجاب دی تہذیب و ثقافت دی نمائندگی :-

وارث شاہ نے "پیر" دا قلم شروع کرن لگیاں سبھ توں پہلے پنجاب دی
تہذیب و ثقافت دے وصفوں دی تعریف بڑی خوبصورتی نال صرف اک ہی زوج
کئی اے۔ اسن کلمے بند توں وارث شاہ دی دسں پنجاب نال محبت راوی پتہ لگدا
اے۔ اوہناں صرف چار مصرعیاں وچ رانجھے دے رانجھا قوم دے لوکاں راہیں
پنجاب دے گھرو جواناں دا ذکر کیتا، مٹھا مٹھا پٹے مٹھا مٹھا پٹے پٹاں کرن دے
نال نال لوکاں دی خوشحالی راوی پٹاں ذکر کردتا اے۔ مخالفہ کر رہی دی حد
تک دسں پنجاب دی تعریف کئی اے۔ حق نال تون ہمیشہ دا کنگڑا مٹھ اکھ دے پٹے

۷۔ اک تخت ہزاریوں گل لچھے، جتنے رانجھیاں رنگ چھایا اے

چھیل گھبرو مست آرہی ہن، سندر اک تھیں اک سوایا اے۔

والے، کوکھ، مندرے، فوج لنگھی، نواں مٹھا پٹے مٹھا پٹے مٹھا پٹے

اپنی صفت ہزارے دی آکھ سکاں، گویا ہمیشہ زمین نے آپاے

۷۔ عورتاں دے حقوق دی نمائندگی :-

وارث شاہ دی "پیر" وچ پیر دے سردار تون نے پنجاب دیاں وٹیاں

دے سوایاں دا استعارہ سمجھیاں سوایاں اوس سے دنیاں عورتاں دے حقوق دی

گل باری دے آواز آکھیا جاوے تاں غلط نہیں سووے گا۔ سردی زبردستی

دی ساری دے احتجاج تون پتہ لگدا اے مٹی خاندانی سٹیشن دے جائیدادان

ورائتیاں دی سانو سفال باروں گڑیاں دی مرنی دے خلاف اوہناں تون

ویاہ دتا جاندا سی۔ حالانکہ نفاذ کئی مڑی دے منڈ دی رضا مندی دا دیک

اسلام وچ وی موجود اے۔ سردا کردار اہل وچ اوسے نظام دے

خلاف بغاوت دی آواز اے۔ لہذا پیر دے کردار تون نے آزادی نسواں

دے حقوق نسواں دی آواز کیر بیا جاوے تاں غلط نہیں سووے گا۔

۷ لے دے رانجھاواہ میں لاکھی، ساڈے دس تھیں گل بے دس ہوئی
 قائمی مایاں ظالماں بھ توری، مینڈی تینڈری دوستی بس ہوئی
 گھر کھڑیاں دے اپنیں وسنا میں، ساڈی ایناں دے نال خرضس ہوئی
 جاں جیواں گی ملاں گی رت پیلے، حال سال تان دوستی بس ہوئی

۸ "سیر" دے کردار معاشرے دی جو نڈے جاگڑے کردار :-

سیر دا قہم جھاوڑیں سیر رانجھاوی عشقہ سیانی اے سیر ایہدے اوپا روح
 وارث شاہ نے دس پٹیاں دے جیونہ جاگڑے ساہ لسنے پاتراں دی
 گھروں مکاشنگی کئی اے قہم سیر دا سیر کردار اوس سے دے پنجاب روح جیونہ اجاگرا
 موجود سی اے انہ وی موجود اے۔ سیر رانجھا، کیو، نیشی، مولوی، لڈن ملاں
 اقامی، مٹی نائن، جوکلی، ملکی، سدا کھڑا، رائیاں اے ہر فانا اود کردار
 ہن جیڑے سیر سے دے پنجاب روح موجود سی اے آشنہ وی نال
 بدلے موجود رہن اے معاشرے دے لاکھی فرد اے کردار "قائمی"
 منصف دے فراتن انعام دینا سی اے نکاح وی سیر جھاندا سی وارث
 عید دا قافی سس کردار اے شخصیت دا ماکن سی، ونگی ونگھو:

۹ حضرت قائمی تے بیچ سدا سارے بھائیاں زب میں توں کچھ پوایا اے
 وڈی دے سے جھوش دے بنے وارث بھر زمین رنجھے توں آیا اے

۹ فزیسی حالات :-

وارث شاہ اے "حلال" دے کردار اے رانجھا اے حلال دے آپسی
 مطالچیاں راپن اگھاروں سری دے پنجاب دے لوکان، مولویاں، مدرسیاں،
 سیناں، نصایاں اے پڑھوڑی وی فزیسی حالی توں برے فوہورہ انداز
 نال نہ صرف ساڈے سامنے لیاندا اے سنگوں پتھر لئی ایہہ سہ کچھ محفوظ کرا
 قاری دا دم وی بنا دتا اے:

۷ وارث شاہ میاں پنڈ جگڑیاں دی، پھوں ملاں مسیت دا آیا اے

۱۱۔ سیاسی حالات :-

اٹھارویں صدیء دا زمانہ پنجاب وچ کئی بتائیاں زکے آہیا۔ ۱۷۵۶ء نوں اورنگزیب عالمگوری و قاری فکروں مغلیہ سلطنتی زوال پدھر یونا شروع ہو گئی تے دربار سرگاد وچ وی روج گونے شروع ہوئے۔ نادر شاہ درانی تے احمد شاہ ابدالی نے ملکی نظام دے ترمیم کرتے رکھ دتا۔ وارث شاہ نے اس ساری صورت حال نوں اپنی شاعری وچ بڑی ہنر جانداری نال بیان کیتا۔ اوہنے سکھاں دی فوج نوں "کٹک پنجاب" احمد شاہ ابدالی دیاں فوجاں نوں "کٹک قندھار" تے نادر شاہ دی فوج نوں "قزلباش جلااد" کیتے سیاسی حالات دا خوب نقشہ کھیا۔

۱۲۔ سرمہ نیناں دی دھار وچ پنجب رسیا، چڑھیانڈے نٹک پنجاب دانی

وارث شاہ نے جدوں بیوشی سنبھالیا اوس وچ پنجاب دے حالات بڑے بُرے آئوہن سی۔

۱۳۔ اشراف خراب کھین تازہ، زمیندار نوں وڈی ہمار ہوئی چور چودھری پانڈیاں پانڈیاں، محبوب منڈل اکھو جی چار ہوئی اخلاقی قدراں دا زوال :-

سیاسی تے معاشرتی حالات دی اتری و نال نال اٹھارویں صدیء دا پنجاب اخلاقی حوالے نال وی زوال پدھر ہو چکیا سی۔ وارث شاہ نے معاشرے وچ اخلاقی زوال نوں محسوس کردیاں یوہیاں اوہناں زوال پدھر قدراں نوں ہنرتوں رکھ کرن دا آہر کیتا۔ وارث شاہ دیاں اخلاقی گلاں معاشرے تے سماعت دے اصلاح لئی وعظ تے تبلیغ دا درج رکھیاں ہن۔

۱۴۔ وارث شاہ اوہ سر ائی جہونہ ہے ہن، چہناں کیتیاں تیکے کماہیاں ہن ہر وارث شاہ وچ آفاقیت :-

وارث شاہ نے اپنی حکمت و دانش تے سوجھ بھانف نال ہر دے عشقہ قصے وچ کئی گلاں اچھاں کیتیاں ہن جو آج وی ڈھائی سو سال

گزرے کے ماہر و نگریاں کے لوہاں نروہاں ہیں۔

۱۳۔ کئی بولے شاخ عمری تے ایچہ آہلنا کسے نہ پاپا ای
۱۴۔ عی عمر تے وقت پیر پیر نزارے، عی عمر تے ہاگے نہ کوہ سانی

زبان و بیان۔

وارث شاہ دی سرتوں تمہارے زبان و بیان دے ہواے نال
اویں پنجابی ادب دا بادشاہ اکھیا جاسکدا اے وارث شاہ دے کلمہ و فضل تے
فنگاری دے پاروں جیڑا شاہکار تخلیق سیرا اے اوہ نہ صرف ہمیشہ جیوندا گدا
آ رہے رہیوں وارث شاہ توں وی زندہ و جاوید رکھگا۔

۱۴۔ تقدی جائزہ۔

وارث شاہ دی سیر پنجابی ادب دا اہل کلا سکی شاہکار
ہے۔ جو عورتاں دے حقوق، عزت تے خود مختاری دے ہونے نال
آج دے دور وچ وی اک پریشان کن سوال اے۔ اے کہانی سیر
آے راجے دے لہر دے گرد ~~گھومے گھومے~~ گھومے گھومے اے جیڑے سماجی
کے عیسوی روایاں دے خلاف ایہی محبت لئی لڑوے ہیں۔ آج
دے دور وچ وی عورتاں نال ایہو جیا سلوک کیتا جاندا اے۔
اے کہانی آج وی عورتاں تے خانہ دہاؤرے کے مظالم دی تصویر
پیش کردی اے۔ ~~ہو تاہم~~ اے کلا آج وارث شاہ توں
آج دے دور وچ وی پکار دے سویا کیندے ہیں۔

۱۵۔ آج آگھاں وارث شاہ توں

کتنوں قبریاں وچوں بولے

آج کتاب عشق دا

کوئی اگلا ورقہ پھول

اک روٹی سی دھی پنجاب دی

توں لکھ لکھ مارے وین

آج لکھاں دھیاں روندیاں

تینوں وارث شاہ نوں کن

Improve the relevance of the arguments and the headings quality

وے درد منداں دیا دردیاں

آٹھ تک اپنا پنجاب

آج بیٹے لاشاں وپھیاں

تے اوردی بھری چناب

کسے نیں پنجاں پانیاں وچ

دتی نہر رلا تے اوہناں پانیاں دھرت نوں

دتا پانی لا۔

آج لکھاں وارث شاہ نوں

۱۱ مکرئی گل :-

مکرئی گل ایہی پئی وارث شاہ اوردی عظیم شہر مشہور ہے اوہنا

فناں آئے جیڑا ہدیہاں بعد پیدا ہوئے آئے۔ اس گل دے گلوں توں

اوردی تخلیق "سیر" آئے کہ ڈھائی سو ورے پہلے جو جان گلوں وی ہتھیال

آپ آئے تے راجو اب آئے۔ ایہی وجہ شاید ایہی وی آئے پئی "سیر" صرف قصہ

نیں سکوں پورے پنجاب دا اسٹوکلور سڈیا آئے جس دے وجہ پڑھن و آئے

توں دہس پنجاب پارے پیر طرہ دی اتھار مشہور مکرئی آئے۔ اردو دے

معروف شاعر سید انشاء اللہ خان اوارث شاہ تے اوردی سیر گوں

علاوہ پنجاب تے پنجابیاں پئی ساہجیا خراب محسن آئے۔

۵ کہانی ایہ سُنائی جو پیر رانجھ کی

تو اہل درد کو پنجابیوں نے ٹوٹ لیا

(سید انشاء اللہ خان انشاء)